

VIGILLIA

2001/6

KOCSIS IMRE: **Isten lelke lakik bennetek**

A szerzetesség értelme ma

**Barsi Balázs, Etienne Richer, Heribert Arens,
Kereszty Rókus, Orosz Athanáz és Puskely Mária írása**

VIZKELETY ANDRÁS: **A Gellért-legendák**

ZOLTÁN GÁBOR: **Ez most olyan (regényrészlet)**

LUKÁCS LÁSZLÓ:	A kinyújtott kéz	401
KOCSIS IMRE:	Isten lelke lakik bennetek	402

A SZERZETESSÉG ÉRTELME MA

OROSZ ATHANÁZ:	A feltámadás fényének keleti hírnökei	411
BARSI BALÁZS:	A keresztség és a szerzetesi élet	420
PUSKELY MÁRIA:	Mit jelent ma szerzetesnek lenni?	424
ETIENNE RICHER:	A megszentelt élet avagy Betánia illata (<i>Versegi Beáta fordítása</i>)	433
KERESZTY RÓKUS:	A szerzetesélet ma az Egyesült Államokban	436
HERIBERT ARENS:	A szerzetesi élet Európában (<i>Várnai Jakab fordítása</i>)	441

SZÉP/ÍRÁS

ZOLTÁN GÁBOR:	Most ez olyan (<i>regényrészlet</i>)	448
KARAFIÁTH ORSOLYA:	Három hal (<i>vers</i>)	455
VIZKELETY ANDRÁS:	A Gellért-legendák (<i>tanulmány</i>)	457
GÖMÖRI GYÖRGY:	Ítélet előtt; Angol biológus (<i>versek</i>)	466

A VIGILIA BESZÉLGETÉSE

TŐZSÉR ENDRE:	A szerzetesélet mai értelme	467
---------------	-----------------------------	-----

KRITIKA

LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS:	A szavak piramisa	474
--------------------	-------------------	-----

SZEMLE

(a részletes tartalomjegyzék a hátsó borítón)	476
---	-----

A SZAVAK PIRAMISA Török Endre: Ki a szabad?

„Ez az ember, akire gondolok, a többitől egyáltalán semmiben sem különbözik és nem emelkedik ki. Nincs külön neve. Az, ahogy Csuang-ce mondta, a nevezetes névtelenség állapota. Ez egyszerűen lenni. Normálisnak lenni. Mialatt a többi csak részlegesen van itt, ez az ember teljes egészében. Miért? Mert normális. Mert az értelemben van az alapállás centruma.” — írja egy magyar filozófus, akit szavaival egyetemben Török Endre egyik 1988-as tanulmányában minden túlzástól mentesen helyez vissza a magyar szellemi élet tényezői közé. Török Endre legújabb kötetét olvasva a *gondolkodásban visszaszerzett egészség* szellemi tapasztalásával találkozhatunk. Ritka élmény egy ínséges korban.

Török Endre életműve akár egy szópiramis: első szintje *alapjaiban és lényegileg eleget tesz a modern tudományeszmény igényeinek*, de mindvégig megőrződik attól, hogy összetévessze a részlegest a teljessel. A 19. századi orosz irodalomról, Tolsztojról, vagy az orosz vallásbölcseletről írott könyvei, tanulmányai mind-mind számolnak koruk tudományos követelményeivel, ugyanakkor túlmutatnak önmagukon, az életmű későbbi eseményei felé, ahol az átmenet, a további készülés közel húsz évében Török Endre kialakítja saját beszédmódját, megpróbálja a lehetőségeken belül meghatározni szótára szavainak jelentését. „Tematizálódik” a meditáció és az esszé műfaja közötti tartalmi és formai feszültség. Török Endre nyelvkeresése második időszakának radikális, de következetes irányváltása vertikális természetű. Figyelmének iránya változik meg: a már teljesített *teremtő-tudat* szakmai elvárásait folyamatosan elhagyja (tanulmány, majd esszé), hogy a *teremtő-tudat* kívülről általánosságoknak tűnő egyediségeinek fogalmi kidolgozása irányába köteleződjön el. A második, az elsőre szervesen ráépülő szint az esszé és a meditáció kettős útjának megjelenítése, ami igyekezett kifelé és befelé is megfelelni a kinn és benn sajátos természetű igényeknek. A szópiramisnak ebben a második rétegében megfogalmazódó esszék, meditációk (esszémeditáció?) összefoglalása az 1998-ban megjelent *Szemfényvesztések kora* című kötet.

A harmadik időszak, a harmadik réteg nyitó-kötete, a nemrég megjelent *Ki a szabad?* című, 146 oldalas meditáció. A szerző által alkalma-

zott műfaji meghatározás szükségessége az életműben szervesen alakuló folyamat következménye: nem tanulmány, nem esszé, nem esszé és meditáció, hanem meditáció. A szerző elhagyva a megtalált egyensúly helyét, befelé-fölfelé indul. Újrakezd a *teremtő-tudat radikálisan teremtő begyakorlásának* irányába. Nem abszolút kezdet ez, hanem inkább az ebben a gondolkodói irányban már megfogalmazódott eredmények számbavétele azzal az igénnyel, hogy az első korszak teremtő választásait, a második időszak műfaji és tartalmi döntéseit, a meditáció begyakorlásában összegyűjtse és ezen gondolati eredményeknek irányt adva lehetőséget adjon az elnémulásnak, a csöndnek, a hallgatásnak.

Ki a szabad? János evangéliumában a mindannyiunk teremtő-tudatával együtt járó egzisztenciális alaphelyzet értelmezését találjuk: „Bizony, bizony mondom néked, a mikor ifjabb valál, felövezéd magadat, és oda mégy vala, a hová akarád; mikor pedig megöregszel, kinyújtod a te kezedet és más övez fel téged, és oda visz, a hová nem akarod.” (Jn 21,18) Nem biztos, hogy a teremtő akarata lesz meg, de az valószínű, hogy ebben a teremtő önértelmezésben a *gondolkodásnak nem csak előzményei, de következményei is vannak*. Ha nem tekintünk el attól a tényről, hogy Török Endre legújabb kötetének 146 oldalából 101 oldal már szerepelt a *Szemfényvesztések kora* című kötetében, akkor láthatjuk, mennyire indokolt az a változhatatlan körülményesség, amivel az ismertetés tárgyául választott kötethez közelítünk. A kötet nem áll önmagában: hozzá szervesen kapcsolódó szövegelőzményei vannak.

A *Ki a szabad?* című kötet meditáció, amit „ebben az esetben úgy tekintem, mint a személy kísérletét arra, hogy meglássa magában a közös emberi lényegét (Isten arcát)”. A kísérlet ezek szerint itt már nem esszé, hanem: „a világ megszólítása e közös emberi lényeg szerint”. A megszólítás kétélű kísérlet, aminek jogosságát csak annak sikerültsége igazolhatja; mert a „műfaj sok veszélyt is rejt magában: mesterkéltséget, üres okosságot, lélek és szellem helyett stílust, hamis párhuzamokat és ellentéteket égi és földi között, s nem utolsósorban az alázat gőgjét” (145. old.). Aki az imént idézett szavakat leírta, túl van a „szavak vízözönén” — nem naiv, vagy szentimentális húrokat penget. Egyre kevesebb szóval szólít, egyre kevesebb erővel használ. Török Endre következetesen halad a

maga választotta elnémulás felé. „Nyugtalanító a tudat, hogy még nem mondtuk el azt, ami lényeges, ami a döntő, még nem találtuk meg azt, ami ránk vár.” Így a könyv mottójaként idézett Karl Jaspers szöveg.

A könyv első hét fejezete (a *Szemfényvesztések kora* című kötetben már megjelent, még korábban cikkek formájában publikált írások) meditatív összegzése az életmű eddigi, idevontkozó belátásainak. Összegzés, de ugyanakkor előzmény is. Erre a hét fejezetre épül az utolsó három szöveg, melyeket 1995, 1998 és 2000-ben publikált a szerző. Mindvégig tömör, dísztelen mondatok, kérlelhetetlen logika, következetes gondolatmenet.

A szerelem mélyén a halál leigázásának metafizikai sóvárgása él. Mégis, a szerelem, amíg szerelem, egy szűk jelenben erősebb lehet az időnél, amennyiben a tudat fölé megy, vagyis mindazt, ami tudat, és mindazt ami test, a lelki energia irányítja. A szerelem önléte tragikumának van odavetve, de legalább egy magas érintettség szédületében. Teljes mivoltában úgy élhetjük meg, hogy átadjuk magunkat a földiben az égnek. A szerelem így nem szűnik meg a másik halálával, képes megőrizni azt, még ha tragikus, éteri vágyódással is. A mániákus és a reflektáló ember szenved a lelkétől, mert hiányzik belőlük a ráhagyatkozás a kegyelemre. A lélek embere, aki a Lélekre hallgat. A másik emberért van és nem ellene, nem magamagában hanyódik. Hatalma: erő, értelme: bölcsesség, lelke: a másokban életre keltett eltökéltség a hitben. Tudásunk még nem látta be, hogy a világ oszthatatlan. Egzisztenciális, lelki és történelmi otthontalanságunk a tudás kelepcejében vár ránk, ahol a boldog ölés illúziójához gyárthatunk elméleteket. A különbözőség gyűlölete az ölés egyik indoka. Menekülés csak a lélek erejében lehetséges, a lélekében, aki felismeri a valódi tudást, azt, hogy nincsen egyedül.

Eddig a *Szemfényvesztések* korából visszavett összegzés, eddig a hét fejezet, az első 101 oldal. „Bűneit az ember még akkor sem tudja végképp levetni, ha művei által szabadulni szeretne tőlük, sőt talán ekkor hordja leginkább bűnösségét, mert a képmutatásban nem ismer határt.” — nyilatkozza majd Török Endre a kötet végén szereplő interjú legvégén. A *Ki a szabad?* című kötet utolsó három fejezete: öt év szavai (1995–2000) „az ember törvénye”, „a személy méltósága” és „a vezeklés ideje” felé. Hogy megnevezhesse azt, „amit újra meg kell találni”. A szópiramis csúcsán kevés a szó — végképp letisztult mondatok a végső, örökkön kicsi dolgokról. A gondolatmenet ismét csak röviden: Az önpusztító teremtésben az ember ön-

célnak állítja magát, hogy aztán a szabadság káprázata eltakarja előle önnön esendőségét. Az életnek a lélek kisemmizését követő lefokozása társul a tudományosság rögeszméjével, miszerint: a tudomány vallása végül is ki fogja vezetni az embert léte labirintusából. Kettős kimenettelű a kísérlet: félelem és ellenállás, vagy alázat és bizalommal teli odaadás lesz a menekülés útja. A létesítmények a félelem és ellenállás világában intézményesülnek és az intézmények uralmának káprázatával kecsegtetnek. A gyávaság aztán konformizmust, vagy totalitarizmust teremt, ahol az egyén végre feladhatja létének felelősségével együtt járó szabadságát. A történelem, mint szürkeruhás hivatalnok, idegenséggel egy nála is szövevényesebb titoknak falaz: a világgazdaság inkognitójának. Menekülés azért mégiscsak lesz, mert el fogjuk érni a szenvedés tűrési határát, ahol az élet majd ismét élni akar. A személy méltósága a tét, hogy ne gyűjünk egymást egymás rabszolgáivá. Minden diktatúra a halál diktatúrája, aminek ellentéte az élet szolgálata. Az önmagára nem legyintő ember tudomással bír saját egyetemes függőségéről. Nem esik a transznacionális üzlet hatalma alá, nem lesz független az erkölcstől. Az isteni képmás „a föld megszentelésére van teremtve, de a szerzésre összpontosított külső világban a bűnösség hálójában vergődik, ideológiák nélkül is a gyűlölet kíséretében”. A zsarnokság azért uralkodhat, mert az individualizmus személytelen, társadalmilag porózus elv, szemben az individualitás képmás voltával, élethez kötelező személyességével. Azáltal kell individuumból személlyé válni, hogy felfedezzük isteni lényegünket, ami értelem és cél, „ha nem is minden kétség nélkül”. Mindezt azért, hogy helyrehozhassuk az általunk megfertőzött teremtést, hiszen „éppen ez a tűrhetetlenség fogja rávenni majd az embert, hogy szellemi lényként terjeszkedjék az érvényes életet adó szabadság irányába”.

Török Endre következetesen halad a maga választotta elnémulás felé. A bölcsélet bensősége nem a szavak vízözönében keletkezik, formálódik. A bölcsesség szeretete bensőséges tartalmaknál időz. A piramis alján sok a szó, közepén kevesebb, a tetején pedig alig. A kései, tékozló remény már nem a földet lakja — a piramis tetején nem a szó hangzik, nem a világ világol. „De csak a szellemi személy tudja, hogy szabadsága akkor valóságos, ha képes kitörni a világi hatalmasságok szolgaságából. Ebben rejlik a méltósága.” *A gondolkodásban visszaszerzett egészség*, majd az elnémulás, aztán a hallgatás, majd *a csend*. (Kairosz, Budapest, 2000)

LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS